

Tartalom: Észrevétel Somogyi Antalnak az oláhokról írt czikkjére, (Z) 191. lap. Csenkesz Gáspár házi élete, (Fogarasi) 192. l. A város Angliában, (Tartván) 196. l. Megjegyzések a pyrenai Fél-szigetről, (K) 197. l.

Észrevétel Somogyi Antalnak az oláhokról írt czikkjére.

(Nemzeti Társalkodó 23ik szám)

Vannak minden országban olly törvények, mellyek nem lévén alkalmazva a' korkivánataihoz elenyésztek a' nélkül hogy eltöröltettek volna, 's mellyeknek ujra létre hozására nem bírna elég hatalommal a' legerőteljesebb kormány is. Illyenek hazánkban a' királyok decretumaiban elszort, a' közép idő miveletlen lelkét magukon hordozó büntető törvények, illyen azon aprob. czikk, melly tiltja a' paraszt embernek a' posztó ruhá, csizma, forintos süveg 'sat. viselést 's ezekhez számlálható a' tisztelt értekező úr által felhozott, az oláhok csak eltéréséről szolt aprob. czikk. 's bátran merem állítani hogy jelenben jogtekintetben a' magyar és oláh nemzet között semmi különbség nincs. Több főbb tisztviselőket ösmertünk és ösmerünk ollyakat, kik oláh származásuak, 's midőn egy felől az igen számos oláh nemesség éppen azon kiváltságokkal bír mellyekkel a' magyar, az mit a' tisztelt értekező úr fájdalom! nagyon is igazán ír azon alkotmányunk falain kívül helyezett nép osztályról, melly csak a' köz teher viselője a' köz javakban részvét nélkül, nem kirekesztőleg az oláh nemzet sérelme, mint azt az értekező mondani láttatik; nem lévén a' magyar parasztnak semmivel is jobb állapota az oláh parasztnál. Ugy látszik, értekező a' dolgok állásával nem lévén közelebből ösmeretes, mind azon elnyomtatást, melly terheli az oláh nemzet egy részét azért mert nem tartozik a'

kiváltságos osztályhoz, vagy mert nem követi egyikét is a' bevett vallásoknak, úgy tekinti mint az oláh nemzet sérelmét, hasonló okoskodással lehetne mondani hogy a' magyar nemzet el van nyomva, mert ennek is egy igen nagy része kiváltságtalan 's ennek tagjai között is vannak olly vallásos felekezethez tartozók, melly nincs e' hazába bévéve, például a' szombatosok. — Kár volt a' vallás és állapot miatti szomorú helyzetet a' mindig könnyen felizgatható nemzetiségre ruházni át 's a' nemzetiséget kiáltók száját az emberiség felkiáltásával be dugni akkor, midőn a' kettő egymás mellett nagyon jól meg fér. Terjesszük ki a' polgári jogot minden egyénre, ontsuk le azon közfalakat, mellyek a' haza lakossi különböző osztályzatát egymástól elválasztják leghatalmasb gátul szolgálva a' haza jólléte 's a' miveltség előmozdításába; terjesszük ki általánoson minden vallásra azon vallásbeli egyenlőséget, mellyet eleink a' mult setétebb századokban elhatároztak a' négy bevett vallásokról, 's mondjuk ki, hogy hivatalt 's megtiszteltetést ne a' vallás, mellyhez valaki tartozik, hanem az érdem 's arra alkalmas minőség adjon, 's hátra tételt 's megvetetést ne szenvedjen azért senki, hogy egy más felekezet temploma küszöbét tapodja; 's ha egy ezeket magába foglaló törvény czikk létesülend 's az a' hazafiak vérebe által megy, elég van téve az emberiségnek; — nemzetiségünket pedig mellyben miot embrióban látjuk nyugodni hazánk jövőndő nagyságát, nemzetiségünket, melly annyi külés bel ellenségekkel küszködik ne támadgassuk meg min magunk; 's ne

áldozzuk fel a' többnyire csak felhevült fantasia szülte cosmopolitismusnak, a' szívünk mélyében táplált nagy tettek rugóját a' hazafiságot, nemzetiséget. *)

Z.

Csenkesz Gáspár házi élete.

(Vége.)

Most már Csenkesz boldog volt, sokáig boldog hazán kívül és túl az Ólton. Egy pár sor iras a' tisztartóhoz, 's jött a' rakott szekér kenyérral, hussal, borral és pálinkával. Ziza morgott, zörgött, mint rossz malom kerék, 's ütökös csillag lön Csenkesz ön házában.

Eppen husvét innepe vala. Kopárlakon szokás szerint a' körül belől lakó atyafiság összegyüle. Ibrányiné asszonyaság udvarán a' falu végén pesgett a' sok bátya, néne és hugomaszszony. Szegről végről Csenkeszünk is ott volt. Az ebéd vigan folyt; alispány Dunnyogási úr szippanta egyet, 's pohár köszöngető Csenkeszünk szeméből az öröm bőrkönyvei izzadának. Tercsi kisasszony sugva tudakolá szomszédnéjától: „mi oka, hogy Cs. úr most nincs Jégvizen innepelni?“ A' kérdezett nem felelt; mert éppen Ziza volt, ki fekete köntösben és fehér főkötőben sárga szalag csukrosan úgy néze ki mint virágtáblában a' vakondokturás, 's mint rózsában a' féreg. Most jött egy inas, 's gyászpecsétes lévelet nyujta hősünknek. Reszketeg ujjak törék fel a' gonoszt josló pecsétet, 's foglalatja im ez vala:

„Csenkesz úr! A' szöszvári vásárnapján egy rémlélek, ki magát Ön nevének mondá, a' Pipikracz boltjában olly mocskot követett el rajtam, hogy csak nem földbe sülyedtem. En ilyesekhez nem szoktam. Ha Ön hölgy helyett ördögöt tart nőül, arról nem tehetek; de igen hogy illy gyaláztatás né érjen ismét. Tessék azért Önnek látogatásaival többé nekem nem alkalmatlankodni. Orsóhegyi Dorottya, özvegy Buváriné.“ —

*) Az érdemes közlé úr nézeteivel a' szerkesztéséi is összehangban vanuak; az azoktól különböző eszmék közlését a'nyiban czélarányosnak tartotta, mennyiben azok ezen tárgy kitisztálására szolgált gondolatok kifejtésére alkalmat nyujthatnak. Szerk.

Nehéz idő közelít, tompán dörög az ég. Ziza kísért szemekkel Ibrányinénál kér szállást mert hazulról elüldöztetéek bosszut lihegő férje által. És bár sűrűn omlik a' zápor, 's átázás lenne sorsa, ha most visszaindulna: még is elszánt lenne töstént hazatérésre, csak hívatná Gáspárja. Híjába, vér vizzé nem válik, 's a' női szív nem szereti egyedül turbékolni, mint társavesztett galamb a' pusztá ligetben. Vihar után ismét kiderül a' látkör, nyájosan mosolyog a' szivárvány 's a' fák lombjain csüngő cseppeken arany napsugár hintázik. Ziza pedig Csenkesz nagy sas szemeit véli felé ragyogni, 's eltökélt akarat kél keblében hozzá visszasietni. Bölcsnök tartják, ki szándékát jobbra tudja változtatni. Szándék változtatásban ugyan lehet bölcsesség, de erős akarat, 's rendületlen sziklai állhatatosság nincs egy csepp is. Állhatatosság a' férfiság erény bélyege. Változékony 's higygyu emberek miatt sül fel bár melly szent 's közjóra irányzott terv 's lesz kivihető a' görög kalendak napján. Szegény hon, milly sokszor vérezel ingatag szellemű fiaid miatt, kik ma feledék mit tegnap határozának! És most is hany nincsen, ki kedvesapongó szeszélyeiben, szenvedélyes elszóródásaiban, bűnös vágyai kielégítésében, gonosz irányzatai létesítésében, ember társai megbuktatására koholt intézvényeiben, szóval mindenben, mi bőszerű érzete 's elfajult szíve szerinti állhatatos, csak a' jóban 's honszeretetben nem az? Állhatatosság mind férfinál mind nőnél házassági hűségben ritka madár. Csenkesz pedig csak olly szereté lenni, millyen a' világ 's szerelmeskedésben a' falu hitén volt mint a' sátrós kalandozók. E' részben jól ismeré őt Ziza. Tudá, hogy könnyen változik, könnyen hevül, könnyen hül, 's szerelmi harczaiban kifáradva hosszát és mélyet sohajt. Tudá, hogy reggel felejtü estveli baragját, 's ha kérlelik viszsza fogadja elüldözött életfelét. Az asszonyiszámítások, remények mindig ismeretes mennyiség körül szoktak édelegni, midőn bizton várja kedveltjét, az epedő hölgy a' komló felfolyta csatlóban, jól tudja, hogy nincs messze a' remény-

lett pásztor óra. Ekkor ha egy esti lepke elszáll előtte örvend az ohajtott kedves érkeztenek.

Csenkesz déli álmát kialuva éppen hálóin- get akara mással cserélni fel, midőn egy lassu kopogtatásra felnyilt az ajtó, és öreg Vartyagá- siné asszonyság csosszana bé. „Alázatos szolgálója édes kedves öcsém uram! hát öcsém asz- szony hol van? vagy talám beteg? vagy úgy nó, hiszem tudja, hogy elhagyta Önt, hát öcsém uram mit gondol? Biz isten miért nem hivatja haza? Hiszem látja nó, tudja, hogy én öcsém uramnak örökté jót akartam. És még sem men- nyen a felesége után? Szegény Ziza öcsém asz- szony mint sirt, mint panaszkodott, mert ép- pen tegnap valék Ibrányiné nénémnél ozsonán. Ott sokan voltunk biz isten, még Jankó is ott volt, meg a' pap, osztán a' szószvári borbély, és csak képzelve, az a' Tercsi olyan fürge, oly- lyan jó leány, és hát még millyen jó haricska- puliszkát ettünk? Oh de nem beszéllek annyit.“

Bár bizony ne, gondolá Csenkesz, ki csak most juthata szóhoz. „Tessék leülni édes néném.“

„De hogy ülök. Oh mert annyi a' dolog, nem is tudom fejemen vagy lábomon állok sok- szor. Nó tegnap is kétszer voltam a' kapások- nál. És a' török buzák olyan szépek. De azt mondják, hogy a' gyapott árra leszállott, nem hallotta öcsém uram?“

„Nem biz én néném!“

„Nó szinte el is felejtém: én bizony követ- vagyok. Ziza, nó tudja az Ön felesége, Ziza, ki elhagyta Önt, azt izeni, hogy haza jó, ha Ön haza hívja.“

„Én sem el nem küldtem, sem haza nem hívom, lássa csináljon mit tetszik.“

„Annak biz édes öcsém uram meg kell len- ni. Hiszem gazdasszony nélkül pusztá a' ház, sokszor mondta a' szegény uram. De én, olly keveset is szoktam beszélni. Még mikor leány voltam az apám elégszer mondotta, bár te é- des leányom ne volnál olly szótlan? Nó de tudja az asszonyt még ág is tépi, 's annyi is az isten adta házi baj, dolog, hogy az ember még beszélgetni sem érkezik. Úgy-e édes ö- csém uram, haza jöhet a' szegény Ziza?“

„Haza ha tetszik.“

Ziza az ablaknál állt 's a' szivárványt néz- te. Egy kétség és remény közt hánykódó szív- nek jól esik a' szivárványra merengés. Az eb- ben egyesült színek meg annyi bölcselkedési oktatók alkalmaztatólag az őket szemlélők ész- erejéhez. A' komor természetvizsgálót, ki vé- leményeivel 's fejtegetéseivel azt, a' mit termé- szet szépnek csinált, torzképpé csunyítja, leg- mélyebb gondolkodásba ejtik ki okoskodni a' színek theoriáját. A' szép leányt cziczomára ta- nítják, 's úgy egyeztetni a' színek tarkaságait, hogy izlési tehetségét bámulják, féltékeny 'sta- lán ollykor kisség irigyke hölgytársai. A' költ- tőnek Oda írásra mind anyagot mind szabályt adnak, 's innen a' fellengő, duzzogó, csillogó, villogó Odák ezer nemei, mellyekben a' nap- és csillagok, pásztorok és kecskék, sohajtások és andalgások, Róma és Graecia, régi és újis- tenek, pézsmailat és csalánbokor, rózsárcz és kéjhölgy, tokajnedv és ércz tárogató, boros- tyánlomb és léstyánkoszoru, várrom és esti szel- lő, hajdan és mostan, ó és új világ, hős és pulya, haza és siralom legdivatosb új lángszók- kal összeférczelve vannak olly dicsőn és non- plus ultra, hogy álom leng az elragadtatott ol- vasó szeméire. És a' szerelmeseknek milly ma- laszt hintő a' szivárvány, zöld reményt, sárga, aggodalmat, aranykort, kék emlényt, veres sált narancs essentiát, indigó kereskedést tüntet e- lébek. Ziza is nem ok nélkül uézett hát a' szivár- ványba. Onnan olvasá ki, hogy egyetlen Csen- keszét nem csak a' sárga szalagos főkötők, ha- nem a' veres 's több színre szivárványozott gyapju kötények is el tudják bájolni. „Bizony, így sohajta fel, édes Csenkeszem, te néha hü- telen vagy, oh de én még is vágyok, epedek vissza hozzád!“ Most jött Vartyagásiné, 's az epekedő libát haza vezeté.

Midőn a' házi asszony távol útjából, 's többi napi honn nem léte után haza érkezik: akkor a' komondor felsikolt 's farkat csóvál, a' macs- ka nyájosan csikorogva simul köntöséhez, a' szől- gáló siettében tűzbe önti az üstöt, 's a' seprü-

nyél elgondolja, melly terhes szerepet kell játszania majd a' cselédség fején és hátán izgattatva gyenge kezektől. E' jelenetek megtörténtek Ziza megérkezésekor is egy kevés változtatással, t. i. a' kutya ordítva osontott fel a' kerten, a' macska mintha puskából lőtték volna rohant ki a' papiros ablakon, és szolgáló nem volt egy csepp is; mert tanácsosbna lelé félre vonulni, míg a' viszont látás zsidója csilapul. Azonban az örömjaj kitörései elmaradtak. Csenkesz mély komolyan pipázott 's Ziza a' köszöntő idvezlés helyett a' csengettyüs falorát huzta fel. Pista köcsis jelenté urának, hogy a' lovak bé vannak fogva, 's néhány óra múlva Csenkesz a' szőszhalmi pusztá várat pillantá meg.

Az estharang végsőt kondula 's egy özvegy asszony néze ki az utcára három ablaku házából. Pista tudá, hol kelljen megállni, 's éppen a' Kandi özvegy házához hajta bé. Hja! Csenkesznek új ismeretséget 's kárpótlást kelle szerezni az Olton túli helyett. Kenterü Anna ötvenkét éves asszony özvegykedési bajait nem igazithatá magára, 's azért egy biztos után néze körül. Ki mit keres, ha nem is mindjárt, de elvégre még is feltalálja, 's Csenkesz hiteles helyen költ nagy pecsétés levéllel iktattaték, özvegykénknél teljes hatalmu biztosi hivatalába. Szegény Ziza, a' te féltékenység mián csipás szemeid nem fognak már vérkönnyeket sirni ki, mert özvegykénk barátsággra termett, 's ti együtt rokon öszhangzatban tegezési őszinteséggé olvadandótok fel. De a' mi olvad, lassanként szétoszlik 's bár melly kökemény legyen a' cukor, ha forró teába teszed, felolvad 's végre elenyézik az amoros findsa tengerében. Illyen az asszonyi barátnékozás is, addig mind jól megy minden, mint gondolat, és csók csókra hull, míg nem eljön a' konkoly hintő elszórni a' féltékenység beléndmagvait; akkor, ah! dér üti meg a' fuszulyka virágot, 's az olly könnyen barátkozott női szivben hárpai méreg fakad ki. Méreg mindenik országában találatik a' természetnek, de sohol sem olly nagy adagban, mint a' gonosz asszony szivében. Itt süllög sus-

torog mint parázsa alatti tűz, 's jaj annak, ki nek fülebe villám szavakkal dörög bé. Az egykori gonosz asszony asagjával kezében rohant fel a' falu feletti halomra lekosztolni a' csillagokat, hogy azok lebulva égessék fel az őt megbántott lakosok házait.

Csenkesz biztatási tisztiben hiven eljárt, 's hetenkénti látogatásait az özvegyhez olly pontosan tevé meg, mint katonáknál az altiszt riportját kapitányjához. Majd messze földön, városokon volt igazítani való, 's Csenkesz ez utakat az özvegygye egy szekérben megjárni, az utazás minden sanyarjait kitűrni, éjjeli szállásolásokon a' füstös korcsmaház legesetébb 's legyenek, szunyogok, palaczkák és balhák ezredeitől hatalmasan ostromolt szegletében elvonulni, 's ott ügybajos asszonya minden nyögéseit, sohajtásait, hánkolódásait elnézni és kihallgatni, 's azokban mint hű gondór osztakozni kész lön. A' hűség egy asszonyi biztosban olly becses tulajdon, mint gyémántban a' ragyogzat, mint irósvajban a' fris iz. Kilesni a' vágyat még gondolatban, 's teljesíteni minekelőtte felszólítatnék, ez kötelessége minden asszonyi bizalomra érdemesített férfinak; 's ki e' kötelességet nem szolgálai alázattal és dérdurral, hanem lángzó készséggel 's férfias ügyesen teljesitheti, arra nem ok nélkül barmatoznak asszonyi kegymalasztok és jótétemények. Valóban Csenkeszünk utánozhatatlan eredetiségben ragyog e' biztosi szerepben, 's ha zsimbes életfele holtra epesztendi is magát, hozzá folyamodott asszonyát elhagyni nem fogja.

Csenkesz nem olly könnyen elrezzenthető ember vala. Bátran lépett fel ő ott, hová hivatala vala, 's ha szűk volt a' szék, még az asztalra is felült, 's illyenkor pipája füst fellegéből úgy néze ki, mint egy fekete kakas a' pozdorjával fedett kert sátráról hangosan hirdető viadal előli vitézül elszaladtát. Ha fecsegő Plutarchusz volnék, megpróbálnám összehasonlító életírást írni hősömről és a' fekete kakasról, mert több hason tettek, szenvedélyek, viszonyok, tulajdonok, hiuságok és gyengeségek vannak e' kettő között rokonosítók, mint Theseus

és Romulus 's több egymással erőszakosan pár huzamosított görög és római embercsek között, de illyesmihez csak historia íróink foghatnak, és aztán bár melly öszhasonlítás tökélytelen. Hasztalan mondjátok, hogy Robersspierre Mariushoz, 's Sylla Muráthoz úgy hasonlítanak, mint két csepp viz egymáshoz, mert ezerszeres különzetet lehetne felhordani. — Nincs két öszi szél lefutta sárga lapi egymáshoz hasonló 's hogy lélhess hát embert kettőt mindenekben egy alakut? Még a' szív sincs mindenkinél egy helyt, voltak 's vannak emberek keblök jobb oldaláni szívvel, 's tetteikről ítélve hányszor látunk csupa szívtelen embereket is. De Csenkeszünk nem szívtelen, sőt csupa szív és érzemény volt minden szép menyecske láttára, lett légyen az szászné, görögné, oláhné vagy czigányné is. Ah! a' szerelem országában nincs nemzeti különség, nincs rang születés, előitélet emelte korlátfal. Itt egy nyelv szól, a' rokon érzeté, melly szavak nélkül is sohaj, nyögés, ellágyulás, szemintés és ájuldozasi aléltságban kifejezhető. Boldog ez ország csélcsep polgára, a' pillangó szárnyakon repkedő, kinek mindenütt nyílik virág elfogadni lepkecsókjait. Szegény csók, beh eláradott közforgásu levél, csak nem mint párizsi assignata, veszve névértéked! Ideje lenne bölcseinknek egy csók philosophiáról gondoskodni, mert ha szappan főzésről, gyertyamártásról, kölni vizről, harisnya kötésről, főkötő mosásról, birka ásitásról, vadász ebnevelésről, vízborékról, lókörmőről, haskorgásról, pézsmailatról, 's a' t. 's a' t. tudományos rendszerességgel írni lehet, miért ne a' csókról is? Oh a' Csenkesz és kegyencz asszonya ösztapadt ajkain elcsattant csókok menydörgési ropogások valának Zizára nézve. És megeredt a' nyelvzapor, szitokáradat fogadá a' hazatért Csenkeszt. A' lármára kiejté a' most ürített félmeszelyes üvegcset kezéből Gergo, hősünknek testben és lélekben testvéröcsese — „par nobile Fratrum!“ 's áttantorgott látni, mi a' baj? Ziza mint dühült Hekuba, borzas fejjele, habzó szájjal, szemében ökölnyi könnyekkel, 's kezében a' férje

hátára irányzott vaskalánnyal iszonyítá a' bemenőt. „Ugyan ángyom asszony! az istenért!“ — 's te is itt vagy? ordítá — 's a' bátyja segédére sietett Gergonak pipaszára ketté vala törve. Most tüzes lón a' csata, a' két hős egyesített ereje lezúzá Zizát, 's más nap Csenkesz viszont a' szalma özvegyek sorában fogott helyt.

Elhagyatás! te vagy a' keserü, kivált ha forrón szeretett társunktól jösz. De itt idvsugár gyanánt löl fogadott, 's Csenkesz épen maradt hajfürtjeit elősimitván homloka kopaszára elküldé Szimiona után uője távoztán eredett bűbánátát elenyelgendő.

Több hónap mult, 's Ziza még mind nem vala honu. Csenkesz az alatt kedvére élte világot. Most Szimiona, majd Anucza, ma Erzsi, hónap Bori üzék unalmait. Minden szombaton rendesen a' kegyözvegnél biztosi tiszte szerint megjelent, 's ott csók 's édelgés közt ada számot. E' látogatások megannyi hegyes tört döfenek Ziza feltékeny szívébe, kit kiküldött kénjei mindenekről pontosan értesítének. A' biztosi köteletségben eljárásban nem hiányzott Csenkesz készsége, de nem az özvegy zsebéből kiperdő díjpenz is. Lajos özvegyünk szárnyra költ fia látá azt, 's a' kedves bácsit egykor nem a' legkikerestebb idvezlettel fogadá. Csenkesz löporként lobbana fel, 's hangosan rohant el, 's Lajos egy válét lőtt utána. Alig hata e' hie Zizához, 's már készült a' szeretett élettárshoz. A' közbenjárók jól működének, 's egy vasárnap estve rég nem látott női karok ölelék Csenkeszt. —

Ziza állhatatosságra számíta, de vajmi rútul csalódék. Ugy is kellett: miért lón bohó lehetlent hinni? Könnyebb a' hollónak galambbá, 's a' kőkénynek narancscsa elfajulni, mint a' sántikaló lábnak botlástól menekedni. A' megszokott elszorodás kikerülhetetlen, 's kecske a' sóra máskor is reájár. Csenkesz is körül nézett itt és ott, tárgyat keresett; kinek Ziza mellett már már hamvadó érzelmeit felelevenítve, 's kinek kebelén a' rég nélkülözött szerelmi kényt még

A város Angliában.

egyszer éldelnie lehessen. A' tárgy közel volt, s nem kelle hosszas ismeretség.

Tiszteletes Gatyási uram pipájáról, a' szájából csupán templomi szolgálatja alatt kiesőről, 's pipafüst gyűjtötte nyálának mesteri elnyeléséről híres, egy gömbölyű csecses faras nővel dicsekvék. — Csenkeszünk időunott órájában egykor betére ő tiszteletességéhez. Pipára tölteni, a' tűzhelyhez, hol a' papné árpalevesse készítése körül sürgött forgott, közelíteni, ott a' szénfogó felé nyúlni akarni, de a' papné által megelőztetni 's a' tőle kapott pipaszéu hálájául a' kövér farra egy szerelmi csapot lapintani, mind egy pillanat munkája lön. Dorka elmosolyodva néze szemébe a' tekintetes urnak, 's kész lett az ismeretség. A' papház szerencsésítetek Csenkesz sűrű látogatásaival. Ziza féltékeny szíve szinte megpattant, 's némelly falusi subanczok több holdvilágos éjen látának farkasbőr bundás urat a' pap kapuján kisuhanni. Holdvilág vonzó csalfény a' szerelmekre nézve. Mágusi homályban burkoltan tűnik elő minden tárgy, a' kert bokrai, a' sűrű vesszőkre felfolyt borsó sétány, a' gyepágy, 's a' reá hajlott bús fűz szomorgó lombjai között huhogó bagolyfű, mind mind tanui a' boldog pásztor órának, de a' melly Csenkesz és Dorka között a' szokott óráktól kimért idővel soha sem talált. Nékik hosszan, liosszan tartott az édes összejövétel, hosszan és mélyen, 's pálinka mámoros papunk hortyogásai a' tanuló szobából visszhangozák a' sűrű csókok czuppanásait.

Hah! de minden mulandó a' nap alatt. A' csók elcsattan, 's oda örökre, a' szó elhangzik és nincs többé. Elvirúl a' szülákvirág, kipattog az elért borsó hüvely, a' száraz vesszőt süttő kemencze emésztí meg, 's az ősz dér kopaszította bús fűz lombatlan ágain a' halálmadár sikoltoz. Dorka ijedten riadott fel éjféli álmából, 's reggel a' pap hidján keresztül Zizához iramló követ hozá messze földről. a' gyászlevelet, hogy Csenkesz elhalt. — Béke hamvainak!

London Angliában „a' város,“ the town. Maga a' nagy Manchester, a' nagy Birmingham is mező- vagy tartományi városok, Country places. Pedig több mezőiséggel bir London mint a' legparányibb városka, ha nem vesszük is azt tekintetbe, miszerint Squire-jein fű nő 's tehenei derék tejet szolgáltatnak. Londonban a' legnagyobb magányban élhet, mint egy remete, kinek úgy jön kedve, mindegy, ha házban, emeletben vagy földszobában lakozik, senki sem tudja, senki sem vágy tudni, ki vagy, mit csinálsz, mit akarsz. Egy vidéki városban lakni és senkitől nem ismertetni, semmi templomba, kápolnába, semmi klubba nem járni nem egyéb volna mint felhők közt lakozni; mindenkitől a' kíváncsiság megtudni, ki légyen, mivel foglalkodjék, mit akarjon az ember; mindenki örökösödik feletted. Egy londoni nem sokat gondol szomszédjával, senkit sem ismer, mint a' kivel foglalkodási közt vagy a' klubban egybejő, 's minden bizonyal senkit sem olyant, ki nincs neki bemutatva. A' londoniak egy roppant nagy gyűlést képeznek az ország minden részeiből, egyesületét egymástól független egységeknek vagy legfőlebb önálló társaságoknak, kik körül mindeniknek elkülönzött pályatere van és saját körében forog. De a' londoniak egyszersmind a' legszabadabb lakósi a' földnek. Sem Athenae, sem Sparta, sem a' nagy nyugoti közpolgárzat nem adtak hasonló batártalan szabadságot. Semmi kikerdezés nem szabad; a' londoni szabadságot élvez a' szóban, szabadságot a' gondolatban, szabadságot a' tevésben. Ő megy, hová neki tetszik; semmi szorosút, semmi városkapu, semmi sorompó, semmi őrálló nem zárja útját. Ha nem koldus, ha nem állja senkinek útját 's nem alszik éjjel szabad ég alatt, úgy kényeszerint bolyonghat saját környéke tömkelegében. Ezen környéken kívül üvegházban lakik az ember; mindenki békukucsál, 's a' ki nem pillanthat bé, mástól akarja hallani, hogy néz ki belől. London hasonlít egy megmérhetlen erdőhöz, mely-

nek számtalan rejtekei magányt, hajlékot és pihenést nyujtnak. Londonban elzárkozhatni, mint ha a' legvégső ember volnál 's két millió ember közepett társasági vadont szerezhetsz magadnak.

Shakespeare mondatja Hamlettel; a' ki örök emlékken akar maradni, templomot kell alapítnia. London zajában nem lenne ez elég. Ki egy pár hónapig semmit sem hallat vagy láttat magáról, felejtve lesz, csalhatatlanul a' tönkredtek vagy halottak között, a' szárazföldön vagy Australiában fog lenni. Out of sight out of mind, kit nem látunk, könnyen feledjük, mindenütt igaz, 's Londonban kétszerte igaz. London egy feneketlen tó, melybe kis patakok folynak 's eltűnnek, nagyok ömlenek 's elnyeletnek. Ez teszi Londot a' követelések sirjává. Vidéki városokban mindenkit gyötör a' vágy magát mutatni; sürgülődés már munkásság, maga elfárasztás időöltés, cziczoma kellem, pompa csinosság, 's mellette hiányzik izlet 's tapiutat. Londonban a' viselet nyugottabb, komolyabb, csendesebb. Mivel mindenki tudja, hogy hasztalan a' szembe tünni akarás, senki sem erőködik hiába. A' londoniak mindennemű nagysággal, művészet és tudományban, építészet és irodalomban, fényezésben és csalásban annyira ismeretesek, hogy nem tudnak bámulni. Sőt egy fejedelem vagy minister, egy millionár vagy költész, egy regényíró vagy philosoph megjelenése is csak futólag vétetik számba.

Így volt ez Londonban már ez előtt két századdal. I. Jákob uralkodása alatt a' vidéki nemesség sohajtozni kezdte a' társas nagy világ, a' városi fényezés után. Az urak többször jövének Londonba 's hosszasan mulatának ott mint elődek. Ez visszatetszék a' királynak, ki a' vadászeletet szenvedélyesen szereté, 's mert azon hajlamban a' vadászat kéje csökkenését hiába szemlélni, az erkölcs változásának ellene törekvék dolgozni. „Szokása volt,“ írja Bacon, „a' vidéki nemeseknek tanácsul adni, hagynák el Londont 's térnének vissza falusi jószágaikra. Uraim, szokta vala mondani, Londonban Kegyel-

metek folyami sajkák a' tengeren, mellyek szembe sem tűnnek; faluikban tengeri hajók, mellyek szörnyű nagyoknak látszanak.“ 'S így van ez mind e' napságig. Általános nagynak mi sem látszik Londonban, mi sem látszhatik. Egyik fölébe magosul a' másnak 's árnyékat vet reá 's a' hol, mint Londonban, szakadatlan csere ingerli a' figyelmet, természetesen semmivel sem hagyja magát sokáig lefoglalni.

Mint hajdon Mercurius istene volt a' kereskedésnek és orvoknak, úgy London közbeszéd szerint gyűlhelye a' vagyonnak, talentumnak, vállalkozási szellemnek 's azoknak, kik emberek között akarnak elvegyülni. Illy együvé sodort munkásságu elemekben nem tespedhet az élet; dicsvágy, haszonles, kék és csalás keresztül kasul hányvetik a' tömeget. A' város nagysága által föltétezett ismeretlenség a' tőszomszédsággal akadályozza a' czélok és indokok szoros kifürkészését; maga a' gazdagság, rang és jellem különbségei eltűnnek a' sokaságban, 's az egyetlen, mi némileg kapocsponokat ad, bizonyos küljelek, gyakran valódiak, gyakran hamisak. Soknak nincs meghatározott lakása; vendéglőkben, társalkodó házakban élnek, mozogható testek szilárd tengelyek nélkül, 's azért szabadok a' kötelek és szokásoktól, mellyek állandó lakás és évek is ismerkedés által fűződnek! A' lakosság tömérdeksége 's hanykodásától erednek a' legszembeszökőbb sajátságai a' londoni társaséletnek. Szomszédtalanság, hamar feledés, előgond és bizalmatlanság.

Tar Iván.

Megjegyzések a' pyrenai Fél-szigetről.

Nem lehet kéttelni, hogy ezen szép országra új kornak derült fel hajuala, midőn az élénkebb fejlődés legtetemesebb akadályai végre egy erőteljes kormány 's a' nemzet gyarapuló belátása elől hátrálni fognak. Nem akarjuk itt vizsgálni, miként jutott Espartero a' hatalom birtokába, vagy általán, minő viszonyban állnak

egymáshoz a' különböző politicalai pártok, megjegyzésünk csak az, miszerint eddig a' pártok 's személyek zajongó barcza miatt a' nemzet általános törekvései nem vétettek tekintetbe, 's ha már most egyszerre halljuk, miként iparkodik az utakat és csatornákat helyreállítani, nem kell azt hinnünk, mintha azokat eddig elé a' nemzet nem méltatta volna figyelmére; sőt ellenben világos, hogy illyszerü törekvései már rég óta léteznek, 's csak az eddig sok egyéb bajokkal elfoglalt kormányoknál találtak csekély figyelemre és pártoltatásra. Spanyolország fejlődése azon időpontján áll, hol a' nagyobb rész, a' polgárháboruba 's tévedéseibe belé fáradva, átadja magát egy szilárd kéz vezérletének, melly neki nyugtat és szabadabb kifejlődést biztosít. Ugyanazért minden egyes, szerencsére szétszortott pártoknak, a' dühös moderadosoknak szintúgy mint a' fontolkodni kezdett carlistáknak igyekezetei megfognak törni Espartero szilárd akaratán és léleknyugalmán 's az erőhatósabb férfiak merényei is, mint O'Donnel 's Narvaez, utóljára neveltségessé ütnek ki, miként a' manchai lovag tettei.

Espartero a' dolgot jelen állását a' pyrenäi félszigeten nem teremtette, ő a' multból vette át, 's kérdés, miként használodja e' hagyományt. Egész Spanyolországban 's részben Portugalliában is e' század kezdete óta, mióta tudnillik a' francia forradalom minden lelkeket fölzigatott, nevezetes számu férfiak voltak, kik a' spanyol és portugal név lesülyedt fényét mélyen és egész boszongodással érezték; a' gyűlölet, melly a' Spanyolországba bérontott francziák, mint szintén a' segédül siető ángolok ellen kitért, nem egyéb volt, mint a' nemzet politicalai lealázódásából támadt irigység és elkeserültség 's azon befolyásnak sajnos érzete, melyet idegenek a' spanyol és portugal kormányokon gyakorlottak; kívánák ez utolsóktól, ne hagynák magokon e' befolyást, 's midőn azt ré-

szint nem teheték, részint nem akarák tenni, megvetést vontak magokra, 's ez a' megvetés volt szülő anyja a' legfőbb forradalmaknak, melyek a' pyrenäi félszigetet 30 évektől olly ki mondhatatlanul fölzararék. Nem hiányzék az is, miszerint számos klubbokban, mellyek a' félsziget politicalai újjászületését titkos cselszövetek által törekvének előmozdítani, azon nézet képeztek ki, hogy mindenek előtt Portugallia és Spanyolország közt helyre állítandó az egyesülés, ugyanazért látjuk mindannyiszor, midőn az úgynevezett revolutiós párt a' két országban a' kormányon ül, mint p. o. 1821ben, a' két kormány miként nyújt barátságosan egymásnak kezet. Így lön a' két ország egyesítése kedvencz elve a' forradalmi pártnak, egy olly elv, melyet ugyan az idegenek, jelesen Anglia befolyása, az illető kormányok segélyével könnyen elnyomott, de a' melly mind a' mellett is húsz év óta szembetünőleg nevedett erőben és fontosságban, 's minek további kifejlődését Angliának törekvése: Spanyolországban és Portugalliában mindig az elveikben egymással szemközt álló pártokat tartani fenn a' kormányon soká nem gátolandhat.

Kérdés már, minő viszonyban áll Espartero az öszves nemzet e' látható célzatához. A' következő felelet nem messze esnék a' valótól. Espartero nem ismeri félre e' célzatot, de tisztán átlátja, hogy a' két ország erőszakos egyesítése az idegenek kivált Anglia ellentörekvése miatt, most egyelőre győzhetetlen akadályra találna: azért hagyott fel a' Duerohajózási kérdés erőszakos sürgetésével. Kivánták tőle, hogy régi de már erejevesztett egyezmények alapján követelné Portugalliától az ángol áru-raktárak megtiltását a' spanyol határszélen: ő visszaautasítá e' kívánatot, mindazáltal a' portugal határszélhosszában egy fél hadiserget tart a' csempészet erőhatós gátolására.

H.